

O'ZBEK TILI DARSLARIDA SAMARALI O'QUV TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Avezimbetova Sevara

Nukus shahar 36-sonli umumta'lim maktabi O'zbek tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tili darslarida samarali o'quv topshiriqlaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlarini atroflicha tahlil qilinadi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda, ularning ijodiy va tanqidiy fikrlashini shakllantirishda topshiriqlarning tutgan o'rni, ularning turlari, tuzilishi va amaliyotga joriy etish usullari ko'rib chiqiladi. Maqola zamonaviy pedagogik metodlar va texnologiyalarga asoslangan holda, o'qituvchilarga dars samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berishni maqsad qilgan.

Kalit so'zlar: O'zbek tili, o'quv topshiriqlari, samaradorlik, til ko'nikmalari, tanqidiy fikrlash, interfaol usullar, pedagogik innovatsiyalar.

ЗНАЧЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

Авезимбетова Севара

Учителя узбекского языка общеобразовательной школы № 36 города

Нукуса

Аннотация: В данной статье подробно анализируются теоретические и практические аспекты использования эффективных учебных заданий на уроках узбекского языка. В процессе обучения рассматривается роль заданий в развитии языковых навыков учащихся, формировании их творческого и критического мышления, их виды, структура и методы внедрения в практику.

<https://scientific-jl.com/>

24-to'plam 1-son Oktyabr 2025

Статья направлена на предоставление практических рекомендаций учителям по повышению эффективности уроков на основе современных педагогических методов и технологий.

Ключевые слова: Узбекский язык, учебные задания, эффективность, языковые навыки, критическое мышление, интерактивные методы, педагогические инновации.

THE IMPORTANCE OF USING EFFECTIVE LEARNING ASSIGNMENTS IN UZBEK LANGUAGE LESSONS

Avezimbetova Sevara

Uzbek language teacher of secondary school No. 36 of the city of Nukus

Abstract: This article thoroughly analyzes the theoretical and practical aspects of using effective learning tasks in Uzbek language lessons. In the educational process, the role of assignments in the development of students' language skills, the formation of their creative and critical thinking, their types, structure, and methods of implementation in practice are considered. The article aims to provide practical recommendations to teachers on improving lesson effectiveness based on modern pedagogical methods and technologies.

Keywords: Uzbek language, learning tasks, effectiveness, language skills, critical thinking, interactive methods, pedagogical innovations.

O'zbek tili o'qitish metodikasi fani hozirgi kungacha boy tajriba to'pladi. U pedagogika fanlari sistemasidagi mustaqil fan sifatida shakllandi, rivojlandi, rivojlanishda davom etmoqda. Uning mazmuni ona tili ta'limining izchil sistemasini ishlab chiqish, ona tili darslarini tashkil qilishga oid metodik tavsiyalarni tanlash va amaliyotga joriy etishgina emas, balki metodika sohasining zamonaviy pedagogic texnologiyalar, til o'rganishning interaktiv metodlarini o'zida ifodalagan ilmiy asoslarini ishlab chiqish hamdir[1:3].

Ta'lim tizimining asosiy maqsadi – o'quvchilarni nafaqat bilimlar bilan qurollantirish, balki ularni mustaqil fikrlashga, ijodiy yondashishga va egallagan bilimlarini amaliyotda qo'llashga o'rgatishdir. Bu jarayonda o'quv topshiriqlari markaziy o'rinni egallaydi. Ayniqsa, o'zbek tili darslarida grammatika qoidalarini yodlashdan tashqari, tilning boy imkoniyatlaridan foydalanish, og'zaki va yozma nutqni rivojlantirish uchun samarali topshiriqlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ular o'quvchilarning faolligini oshirib, darsni zerikarli ma'ruza emas, balki qiziqarli tadqiqot jarayoniga aylantiradi.

Samarali topshiriq – bu shunchaki berilgan savol yoki mashq emas, balki o'quvchining mantiqiy, ijodiy va tanqidiy fikrlashini faollashtiruvchi, muayyan muammoni hal etishga yo'naltirilgan pedagogik vositadir. O'zbek tili o'qitish metodikasida bu topshiriqlar kommunikativ yondashuv va kompetensiyaga asoslangan ta'lim prinsiplari bilan chambarchas bog'liqdir.

Kommunikativ yondashuvga ko'ra, til – muloqot vositasi. Shuning uchun topshiriqlar o'quvchini real hayotiy vaziyatlarda tilni qo'llashga undashi kerak. Masalan, “Kuz faslining go'zalliklari haqida insho yozing” kabi mavhum topshiriq o'rniga, “Do'stingizga kuzgi sayohat taassurotlaringiz haqida xat yozing” kabi aniq, kommunikativ maqsadga yo'naltirilgan topshiriq berish maqsadga muvofiqdir.

Kompetensiyaga asoslangan ta'limda faqatgina bilim berish emas, balki o'quvchida muayyan ko'nikma (kompetensiya)larni shakllantirish muhim. O'zbek tili darslarida bunday ko'nikmalar qatoriga tinglab tushunish, og'zaki nutq, yozma nutq va o'qish savodxonligi kiradi. Samarali topshiriqlar bu ko'nikmalarning har birini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

O'zbek tili darslarida foydalanish mumkin bo'lgan samarali topshiriqlar juda xilma-xil bo'lib, ularni shartli ravishda bir necha guruhga ajratish mumkin:

Muammoli vaziyatga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarni muayyan muammoni hal qilishga undaydi. Masalan, “Berilgan matndagi barcha tinish belgilarini olib tashlang. Endi uni o'qing. Qaysi joylarda mantiq buzildi va bu tinish belgilari nima uchun kerak?” Bu topshiriq orqali o'quvchilar nafaqat tinish

belgilari qoidalarini yodlaydi, balki ularning nutqdagi amaliy ahamiyatini chuqur anglaydi.

Ijodiy topshiriqlar o'quvchilardan o'z g'oyalarini erkin ifodalashni talab qiladi. Masalan, "Berilgan matnning oxirini o'zingiz davom ettiring", "Berilgan so'zlar yordamida qisqa hikoya yozing", yoki "O'zbekistonga sayohat qilgan chet ellik uchun qisqa yo'riqnoma tayyorlang". Bunday topshiriqlar orqali tilning nafosati, so'z tanlash san'ati rivojlanadi.

Tadqiqotga yo'naltirilgan topshiriqlar o'quvchilarni o'zbek tilining boy lug'at boyligi va grammatik qoidalari ustida mustaqil izlanishga undaydi. Misol uchun, "Atoqli o'zbek yozuvchisining asaridan 5 ta frazeologizmni toping va ularning ma'nosini tushuntiring" yoki "O'zbek tiliga boshqa tillardan kirib kelgan so'zlar ro'yxatini tuzing va ularning ma'nosini aniqlang" va h.k.

Interfaol va guruhli topshiriqlar esa o'quvchilarni o'zaro hamkorlikda ishlashga, bir-birlarining fikrlarini tinglashga va birgalikda yechim topishga o'rganadi. Bunga rolli o'yinlar, munozaralar, loyihalar va sahnalashtirishlar kiradi. Masalan, "Suhbatlashayotgan qahramonlarning dialogini yozing va uni sinfda rolga kirib o'ynab bering", kabi topshiriqlar dars jarayonini yanada qiziqarli tarzda kechishiga zamin yaratadi.

Zamonaviy usuldagi topshiriqlarni bajargan o'quvchi shaxsida yuz bergan o'zgarishlar ta'lim jarayonida ikki xil funksiya bajaradi: 1. Faoliyat ko'rsatish – berilgan topshiriqlar asosida mashq qilish sharti; bundan keyin amalga oshiriladigan maqsadga erishish vositasi. Birinchi holatda o'quvchi shaxsida yuz bergan o'zgarishlar – bilim, malaka, qobiliyat, tajribaning taraqqiyoti ta'limni bundan keyin davom ettirish uchun shart hisoblanadi. Bunda erishilgan natija-shaxsning bilimi, malakasi, ijodiy faoliyat tajribasi yangi bilim, qonuniyat, tushuncha, dalillarni egallash-o'zlashtirish instrumentiga aylanishi qayd etilgan.

Faollashtirilgan bilimlar berilgan o'quv topshiriqlari asosida mashq qilish jarayonida vosita vazifasini bajaradi. Birinchi holat - o'rganilgan bilimlardan yangi bilimlarni o'zlashtirish maqsadida foydalanish didaktika va metodika fanlarida ancha o'rganilgan bo'lsa, ikkinchi holat o'zlashtirilgan bilimlardan yangi topshiriq,

muammolarni hal etishda vosita sifatida foydalanish masalasi haligacha atroflicha tahlil etilmagan. Keyingi holatda o'zlashtirilgan bilimlar topshiriqlar asosida mashq qilish vositasi sifatida amal qiladi. Shu tufayli o'quv topshiriqlari bir tizimga kirib, biri ikkinchisini to'ldirsa, oldin o'tkazilgan mashq bo'yicha erishilgan natija keyingi mashq uchun vositaga aylanadi[2:175]

O'quv dasturi mazmunida nutqiy mavzu va grammatik ma'lumotlar uzluksizlik, uzviylik, izchillik tamoyillariga rioya qilingan holda berilgan, ushbu mavzularda berilishi rejalashtirilgan leksik grammatik minimum mavzuga doir matnlar, mashq va topshiriqlar, adabiy o'qish materiallari orqali o'quvchilar nutqiga singdirib boriladigan yangi so'zlar va grammatik shakllar hisobiga o'stirib boriladi. Eng muhimi, ularning barchasi nutqiy mavzu doirasida jamlanib, bir-biriga bog'liq holda sinfdan sinfga bosqichma bosqich rivojlantirib boriladi.

5-sinfdan boshlab barcha grammatik, adabiy o'qish materiallari o'quv dasturida asosiy konsentr sifatida tanlangan nutq mavzulariga uzviy bog'liq holda jamlab berilgan. Sinfdan sinfga o'tgan sari nutq mavzulari, grammatik, adabiy o'qish materiallarining murakkablashib borishi ta'lim bosqichlari o'rtasida uzluksizlikni ta'minlashga xizmat qilgan. Ushbu materiallarni mustahkamlash uchun darsliklarda berilgan mashq va topshiriqlar nutq faoliyatining tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini shakllantirishga va sinfdan sinfga rivojlantirib borishga qaratilgan. O'zbek tilini o'qitishda ikkinchi til ta'limining aynan shu jihatiga alohida e'tibor qaratish va o'quvchilarning diqqat-e'tiborini grammatik shakl-larni to'g'ri o'zlashtirishga, matnlar va adabiy o'qish materiallarida berilgan real hayotiy vaziyatlarda ularning amaliy qo'llanishini o'rganishga qaratish kerak bo'ladi[3:90,91].

Xulosa qilib aytganda, O'zbek tili darslarida samarali o'quv topshiriqlaridan foydalanish – o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning nutqiy, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning eng muhim shartlaridan biridir. An'anaviy usullardan voz kechib, muammoli, ijodiy va tadqiqotga yo'naltirilgan topshiriqlarga e'tibor qaratish zamonaviy pedagogikaning asosiy talabidir. Buning uchun o'qituvchilar o'quvchilarning yosh

xususiyatlarini hisobga olishi, ya'ni topshiriqlarni ularning yoshiga mos ravishda murakkablashtirib borishi; Topshiriqlarni rejalashtirishda maqsadni aniq belgilashi ya'ni, har bir topshiriq ortida muayyan til ko'nikmasini rivojlantirish maqsadi turishi kerak; Turli xil topshiriq turlarini aralashtirib qo'llashi, aks holda bir xil topshiriqlar o'quvchilarning zerikishga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga o'quvchilar faoliyatini rag'batlantirib to'g'ri yoki noto'g'ri javob berishdan qo'rqmasliklari uchun ularni doimiy qo'llab-quvvatlashi va ularning yutuqlarini e'tirof etishi kerak. Samarali topshiriqlar til o'rganish jarayonini hayotiy, qiziqarli va mazmunli faoliyatga aylantiradi, o'quvchilarni kelajakda muvaffaqiyatli muloqotga kirisha oladigan shaxslar qilib voyaga yetkazadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. To'xliyev B, Shamsiyeva M, T, Ziyodova T. O'zbek tili o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, Toshkent: 2006. 192 b
2. Hamroyeva R, Po'lotova Y. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: 2021 175 b
3. X. Muxitdinova. O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitish metodikasi O'quv qo'llanma. G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, Toshkent: 2023. 90-91 b.
4. Saparbaeva I. Matnni o'qib tushunishda badiiy matn namunalaridan foydalanishning ahamiyati. O'zbek tili tadqiqi va ta'lim muammolari respublika ilmiy-amaliy konferensiya. 2024, 160-163 b
5. Saparbaeva I. O'zbek tili darslarida matnni o'qib tushunish orqali o'quvchilarni kasbga yo'naltirish masalasi. Tamaddun nuri jurnali, 2025